

5. ФІНАНСИ І ГРОШОВИЙ ОБІГ

УДК 336.717

ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ

Андросова О.Ф., к.е.н., доцент, Пекарський Д.С.

*Запорізький національний технічний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64*

androsovaef@gmail.com

У статті проведено теоретичні дослідження у сфері банківської ліквідності. Розглянуто сутність поняття «ліквідності банківської системи». Виявлено економічну суть ліквідності банківської системи та її динамічний стан, який забезпечує своєчасність, повноту та безперервність виконання всіх її грошових зобов'язань і достатність коштів, згідно потребам розвитку економіки. Визначено, що основна проблема ліквідності банку полягає в тому, що попит на ліквідні кошти не відповідає їх пропозиції, внаслідок цього виникає дефіцит ліквідних коштів або їх надлишок. У дослідженні висвітлено, що основними індикаторами стану банківської ліквідності є такі показники: обсяги операцій на міжбанківському ринку, залишки на кореспондентських рахунках банків, а також чисте сальдо операцій НБУ. На основі цих показників, а також динаміки відсоткових ставок на ринку міжбанківського кредиту було досліджено сучасний стан ліквідності банківської системи України. У статті визначено, що банк, який не є ліквідним, неспроможний виконувати покладені на нього функції і задовольняти свої грошові зобов'язання. Також зазначено, що банківська ліквідність залежить від такого показника, як ліквідність балансу. У статті визначені спеціальні нормативи, які органи банківського нагляду застосовують для регулювання ліквідності банку. Встановлено, що на банківську ліквідність впливають багато різноманітних чинників, які можна поділити на дві групи: внутрішні та зовнішні. Проблеми ліквідності банківської системи досліджено на базі офіційних даних Національного банку України, надані рекомендації щодо уникнення проблеми погіршення стану ліквідності банківської системи України.

Ключові слова: банківська ліквідність, сальдо операцій НБУ, економічні нормативи ліквідності, ринок міжбанківського кредиту, ліквідність балансу.

Андросова Е.Ф., Пекарский Д.С. ЛИКВИДНОСТЬ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ: НЫНЕШНЕЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ / *Запорожский национальный технический университет, Украина*

В статье проведены теоретические исследования в области банковской ликвидности. Рассмотрена сущность понятия «ликвидности банковской системы». Раскрыта экономическая суть ликвидности банковской системы и ее динамическое состояние, которое обеспечивает своевременность, полноту и непрерывность выполнения всех ее денежных обязательств и достаточность средств, согласно потребностям развития экономики. Определено, что основная проблема ликвидности банка заключается в том, что спрос на ликвидные средства не соответствует их предложению, в результате этого возникает дефицит ликвидных средств или их избыток. В исследовании установлено, что основными индикаторами состояния банковской ликвидности являются такие показатели: объемы операций на межбанковском рынке, остатки на корреспондентских счетах банков, а также чистое сальдо операций НБУ. На основе этих показателей, а также динамики процентных ставок на рынке межбанковского кредита исследовано нынешнее состояние ликвидности банковской системы Украины. В статье определено, что банк, который не является ликвидным, не способен выполнять возложенные на него функции и удовлетворять свои денежные обязательства. Также отмечено, что банковская ликвидность зависит от такого показателя, как ликвидность баланса. В статье определены специальные нормативы, которые органы банковского надзора применяют для регулирования ликвидности банка. Установлено, что на банковскую ликвидность влияют разнообразные факторы, которые можно разделить на две группы: внутренние и внешние. Проблемы ликвидности банковской системы исследованы на базе официальных данных Национального банка Украины, предоставлены рекомендации во избежание проблемы ухудшения состояния ликвидности банковской системы Украины.

Ключевые слова: банковская ликвидность, сальдо операций НБУ, экономические нормативы ликвидности, рынок межбанковского кредита, ликвидность баланса.

Androsova E.F., Pekarskiy D.S. LIQUIDITY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE: CURRENT STATUS AND PROBLEMS OF REGULATION / *Zaporizhzhya National Technical University, Ukraine*

The article is devoted to theoretical studies in the field of bank liquidity. The essence of the concept of "liquidity of the banking system." Discloses the essence of economic liquidity of the banking system and its dynamic state, which ensures the timeliness, completeness and continuity of the performance of all of its monetary liabilities and the adequacy of the funds according to the needs of economic development. It was determined that the main problem of the liquidity of the bank is that the demand for liquid assets is not consistent with their proposal, as a result, there is a liquidity shortage or surplus. The study found that the leading indicator of bank liquidity are such indicators: volume of transactions in the interbank market, the balances on correspondent accounts with banks and net surplus of the NBU. On the basis of these indicators, as well as the dynamics of interest rates in the interbank market was examined the current state of liquidity in the banking system of Ukraine. In the article, it was determined that the bank, which is not liquid, is not able to perform its functions and meet its financial obligations. It was also noted that the banking liquidity depends on the liquidity of such a measure as the balance. The article defines the specific regulations that bank supervisors are used to regulate the liquidity of the bank. It is found that bank liquidity is affected by many different factors, which can be divided into two groups: internal and external. Liquidity problems of the banking system are investigated on the basis of official data of the National Bank of Ukraine. Were given advice on avoiding the deteriorating liquidity of the banking system of Ukraine.

Key words: bank liquidity, the balance of NBU, economic norms of liquidity, interbank credit market, liquidity balance.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Управління ліквідністю банківської системи є одним із пріоритетних завдань центральних банків. Це пов'язано з тим негативним впливом, який здійснює недостатня і надлишкова ліквідність і на рівні окремого банку, і на рівні усієї банківської системи. Тому підтримання оптимального рівня вільної банківської ліквідності є важливою передумовою розвитку й стійкості банківської системи, стабільності національної грошової одиниці та зниження інфляційних процесів в країні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням питань банківської ліквідності і проблем управління нею займалися такі вітчизняні науковці: В. В. Міщенко [1, 2], А. В. Сомик [1, 2, 3], С. О. Шульга [3], А. М. Герасимович [4], М. Д. Алексеєнко [4], І. М. Парасій-Вергуненко [4], Н. О. Хімич [5]. Окремо слід відзначити вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних і практичних питань управління ліквідністю банку та банківської системи співробітників Центру наукових досліджень Національного банку України. Зокрема, у їхніх науково-аналітичних матеріалах висвітлено:

- економічну сутність ліквідності банку та банківської системи;
- характеристику структурних складових банківської ліквідності;
- методичні засади аналізу та прогнозування ліквідності банківської системи;
- особливості та позитивні здобутки в розв'язанні проблеми надлишкової ліквідності банків окремих країн з активною процентною політикою;
- чинники попиту та пропозиції ліквідності;
- практику управління ліквідністю банків в Україні та напрями підвищення її ефективності.

Проте на сьогодні питання щодо ліквідності банківської системи України є не повністю дослідженими. Тому наразі дослідження цієї проблеми є дуже актуальним.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета роботи: виявити економічну суть ліквідності банківської системи, її динамічний стан, який забезпечує своєчасність, повноту та безперервність виконання всіх її грошових зобов'язань і достатність коштів, згідно з потребами розвитку економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ліквідність банку має дуже важливе значення в діяльності окремого банку й у фінансовій системі всієї держави. Банк, який не є ліквідним, неспроможний виконувати покладені на

нього функції і в повному обсязі задовольняти свої грошові зобов'язання. За таких обставин рейтинг банку починає швидко знижуватися. Внаслідок цього знижується й довіра клієнтів до нього. Запозичення коштів із зовнішніх джерел стає дуже складним завданням для банку і він втрачає потенційний прибуток. Ліквідність є показником надійності та стійкості банківської системи, вона впливає на розвиток економіки країни взагалі. Від неї залежить стабільність національної валюти та процеси регулювання інфляції у державі. Проблема ліквідності банку є однією з найважливіших на сьогодні і саме тому потрібно вживати певних заходів щодо підтримання її достатнього рівня.

Банківська ліквідність – це здатність банку своєчасно та в повному обсязі виконувати свої грошові зобов'язання перед клієнтами. Ліквідність банку є важливою складовою його стійкості та фінансової стабільності, тому що банк, у якому ліквідність відповідає нормам, спроможний виконувати свої функції з мінімальними витратами.

Для підтримання життєдіяльності та рівноваги банківської системи органи банківського нагляду встановлюють спеціальні нормативи для регулювання ліквідності банку.

Норматив миттєвої ліквідності визначається як співвідношення високоліквідних активів до суми зобов'язань за поточними рахунками. Він характеризує мінімальний обсяг високоліквідних активів, необхідний для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня. Його нормативне значення повинно бути не менше 20%. Норматив поточної ліквідності визначається як співвідношення вимог та зобов'язань з кінцевими строками погашення 30 днів. Цей норматив характеризує мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця. Його нормативне значення повинно бути не менше 40%. Норматив короткострокової ліквідності визначається як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року. Він визначає мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року. Нормативне значення повинно бути не менше 60% [6]. Використання цих показників допомагає аналізувати потреби й стан ліквідності.

На банківську ліквідність впливають багато різноманітних чинників, які можна поділити на дві групи: внутрішні та зовнішні. До внутрішніх чинників відносять: фінансову стабільність банку; стабільність депозитної бази; кваліфікацію робітників банку; структуру активів і пасивів банку; репутацію й рейтинг банку; якість кредитного портфелю; достатню кількість капіталу. До зовнішніх чинників відносять: стан економіки країни; стан грошового ринку; політику НБУ; політичні чинники [4].

Ліквідність банку залежить від такого показника, як ліквідність балансу. Він визначається співвідношенням статей активу та статей пасиву на певний момент часу. Ліквідність балансу банку є складовою його загальної ліквідності, отже, процес визначення ліквідності балансу є обов'язковим етапом аналізу рівня ліквідності банку. Але може скластися така ситуація, коли банк неліквідний, а його баланс достатньо ліквідний. Це відбувається, коли строки розміщення активів не відповідають строкам виконання зобов'язань банку [4].

Основна проблема ліквідності банку полягає в тому, що попит на ліквідні кошти не відповідає їх пропозиції, внаслідок цього виникає дефіцит ліквідних коштів або їх надлишок. При дефіциті ліквідних коштів банк втрачає клієнтів, і це стає причиною закриття рахунків, виникає потреба в ліквідних засобах. Банк змушений продавати найліквідніші активи та шукати запозичення на ринку. При надлишку ліквідних коштів виникає ситуація, коли банки створюють самі для себе проблему «ліквідності – прибутковості», адже найбільш ліквідні активи не приносять прибутку. Отже, моніторинг та контроль за достатнім рівнем ліквідності є дуже важливим завданням у роботі всієї банківської системи.

Основними індикаторами стану банківської ліквідності є такі показники:

- обсяг операцій на міжбанківському ринку;
- обсяг залишків на кореспондентських рахунках банків України;
- чисте сальдо операцій НБУ.

Саме тому нами було проаналізовано ці показники за офіційними даними НБУ.

Для того, щоб дослідити оперативний попит на ліквідні ресурси з боку банківської системи, було проведено аналіз динаміки операцій на ринку міжбанківського кредитування (рис. 1).

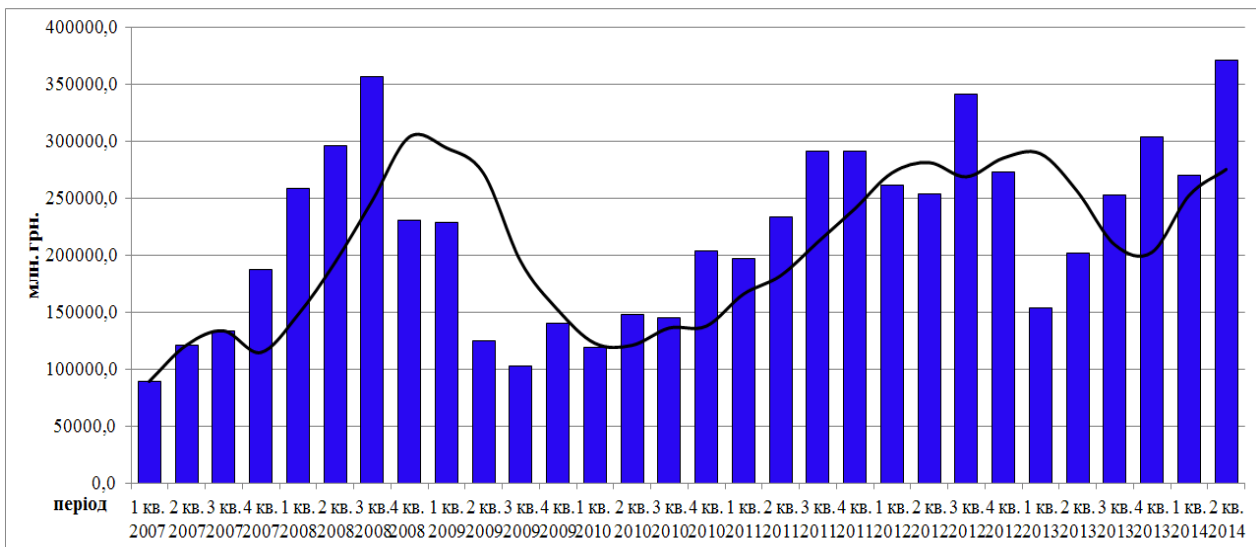


Рис. 1. Обсяги операцій на ринку міжбанківського кредиту за 2007 – II кв. 2014 рр. [6]

Примітка: наведено авторами на підставі розрахунків [7]

На рисунку видно, що обсяг операцій на міжбанківському ринку починаючи з першого кварталу 2007 року до третього кварталу 2008 поступово зростає. У той же час відсоткові ставки на ринку міжбанківського кредиту були на дуже низькому рівні (рис. 2). Це свідчить про те, що в цей проміжок часу ринок міжбанківського кредиту використовувався як джерело залучення дешевих ресурсів. У четвертому кварталі 2008 р. та першому кварталі 2009 р. обсяг операцій знизився, але не суттєво, а відсоткові ставки навпаки стрімко почали зростати і в першому кварталі 2009 року становили більше 30%. Із цього випливає, що банки у цей період використовували міжбанківський ринок за метою покриття дефіциту ліквідності. У період з другого кварталу 2009 до першого кварталу 2010 року рівень обсягу операцій на міжбанківському ринку був дуже низьким, навіть незважаючи на те, що відсоткові ставки не перевищували 6% річних. Це пояснюється тим, що банки намагалися притримати кошти, тому що існував ризик погіршення ситуації. Така ситуація тривала і два наступні квартали, проте залишки на кореспондентських рахунках банків почали зростати (рис. 3). Можна сказати, що цей період став фактично етапом відновлення після кризи.

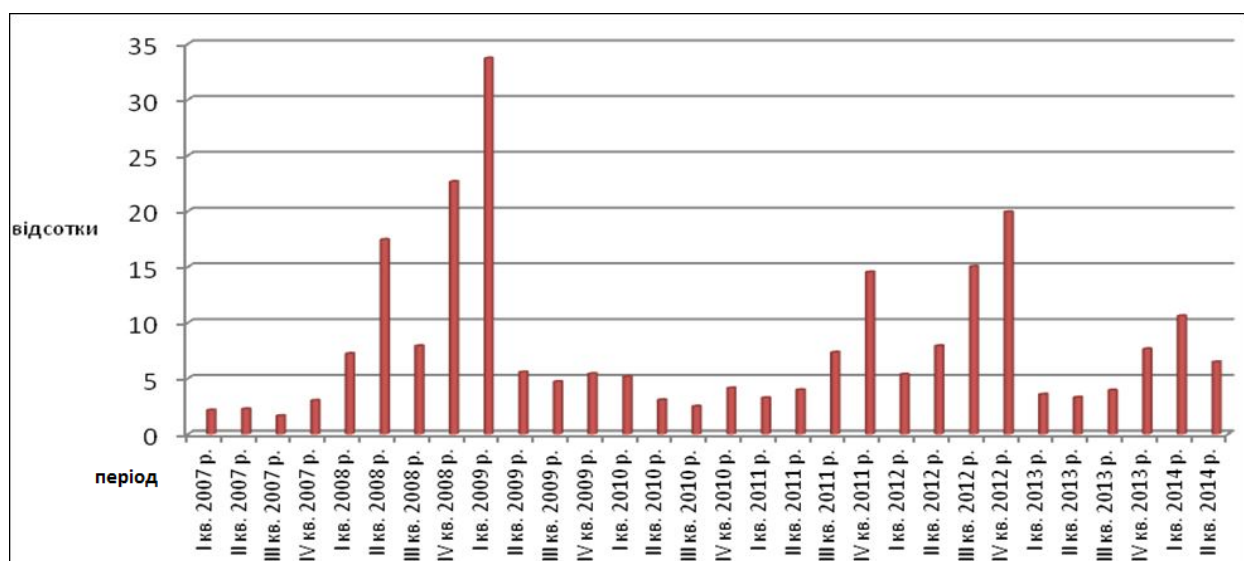


Рис. 2. Динаміка відсоткових ставок на ринку міжбанківського кредиту в Україні за 2007 – II кв. 2014 рр. [6]

Із першого кварталу 2010 року до першого кварталу 2012 року обсяг операцій на міжбанківському ринку збільшувався. У першому кварталі 2013 року спостерігається невеликий спад, та вже в наступному періоді обсяги операцій поступово збільшуються й у другому кварталі 2014 р. досягають рекордно високого рівня.

Залишки на кореспондентських рахунках банків необхідно постійно підтримувати на оптимальному рівні для того, щоб оперативно виконувати активні та пасивні операції. Проаналізувавши обсяг залишків на кореспондентських рахунках банків, можна сказати, що залишки в період з 2007 до 2014 року утримувалися майже на одному рівні. Така ситуація підтверджує, що в період до кризи банківська система працювала стабільно.

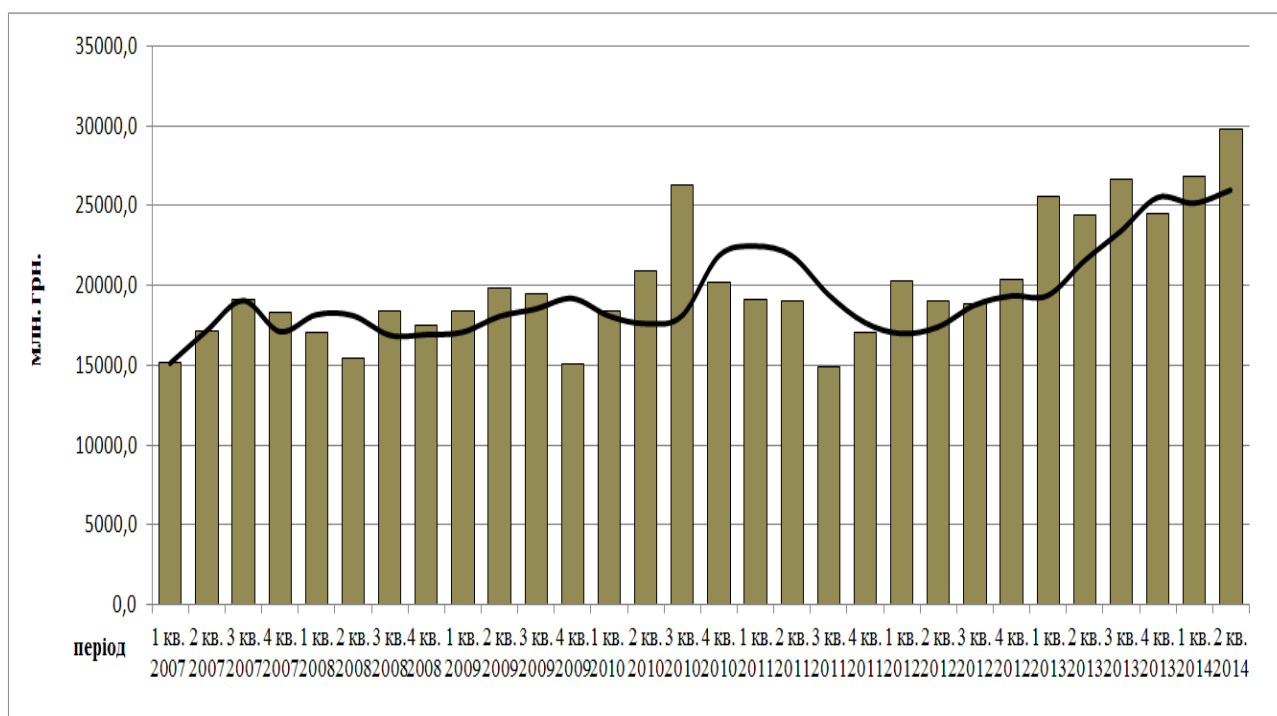


Рис. 3. Обсяг залишків на кореспондентських рахунках банків України в 2007 – II кв. 2014 рр. [6, 7]

Банківські установи надавали достатню кількість кредитів і без проблем залучали кошти. У третьому кварталі 2008 року обсяги активних операцій суттєво зменшилися, це відбулося внаслідок того, що постачання ресурсів дуже знизилася. Наприкінці 2009 року відбулося розширення пасивних операцій в умовах погавлення кредитування. Це призвело до збільшення залишків комерційних банків на кореспондентських рахунках. Однак у четвертому кварталі 2010 року, завдяки розширенню активних операцій, ситуація поступово стабілізується. Починаючи з першого кварталу 2013 року, залишки на кореспондентських рахунках стрімко зростають, тому що обсяги активних операцій суттєво скорочуються.

Отже, ми дослідили залишки коштів на коррахунках, а також взаємозв'язок обсягу операцій на ринку міжбанківського кредитування та відсоткових ставок. Та для повної картини треба також дослідити обсяг операцій НБУ з підтримки ліквідності та мобілізації її надлишків (рис. 4). До кризи 2008 року чисте сальдо операцій з підтримки – мобілізації НБУ лише в деяких кварталах значно відхилялося від рівноважного значення, але у більшості кварталів переважно приблизно дорівнювало нулю. Це означає, що Національний банк України проводив мало операцій або підтримка дорівнювала мобілізації й вони балансувалися. У четвертому кварталі 2008 року сальдо досягло найвищої позначки, у цей час банки зіштовхнулися з проблемою ліквідності банківської системи й вирішували її за рахунок рефінансування від Національного банку України.

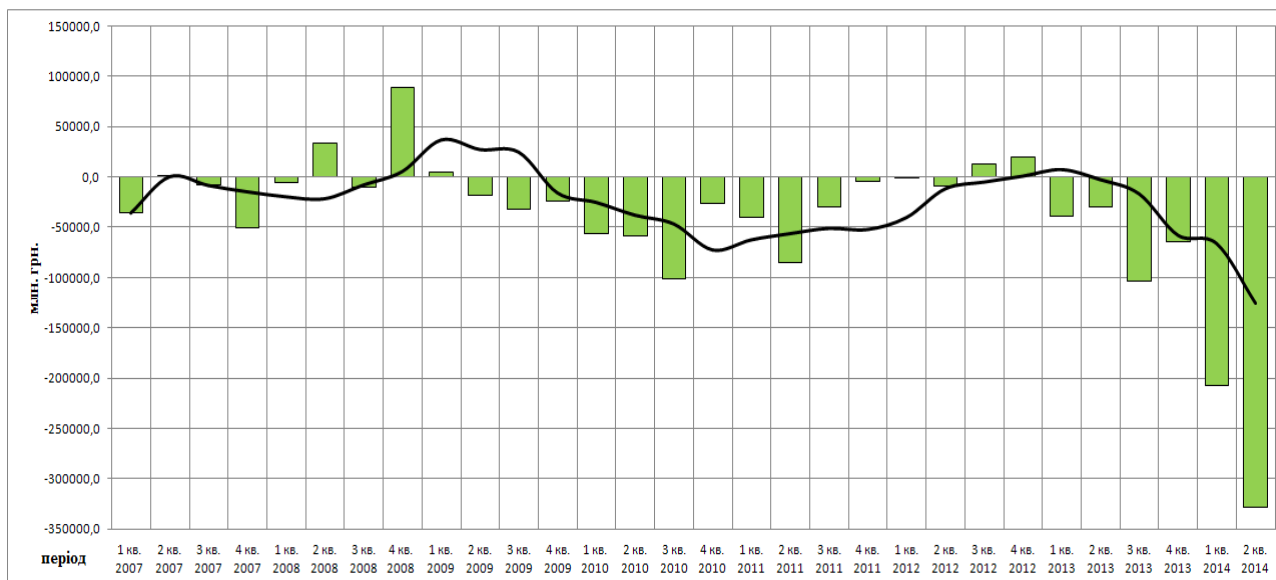


Рис. 4. Чисте сальдо операцій НБУ (підтримка – мобілізація) у 2007 – II кв. 2014 рр. [6, 7]

Але з другого кварталу 2009 року ситуація змінюється і відбувається чиста мобілізація коштів. Обсяги швидко зростають, і в третьому кварталі 2010 року становлять більше ніж 100 млн. грн. У цей період банки не здійснювали активного кредитування економіки, тому що ризик погіршення ситуації був достатньо високим. Банки видавали кредити тільки надійним клієнтам, отже, й обсяги кредитування були невеликими, а кошти мобілізувалися НБУ. При такій ситуації ризику неповернення коштів майже не було, й банки отримували невеликий прибуток. У зв'язку з відновленням кредитування відбувається скорочення обсягів мобілізації коштів. У першому кварталі 2012 року чисте сальдо операцій з підтримки – мобілізації коштів знову практично дорівнює нулю, як це було до кризи. А в третьому кварталі 2012 року ситуація змінюється, й банки починають підтримувати ліквідність. У першому та другому кварталах 2013 року ситуація дещо стабілізується за рахунок поживлення ділової активності. Але з третього кварталу 2013 року банки майже не здійснюють кредитування економіки, тому що ситуація дуже нестабільна і банки притримують кошти, побоюючись подальшого її погіршення. Кошти переважно мобілизуються Національним банком України.

ВИСНОВКИ

Отже, розглянувши сучасний стан ліквідності банківської системи України, а саме: обсяги операцій на ринку міжбанківського кредитування, динаміку відсоткових ставок, залишки на кореспондентських рахунках банків та чисте сальдо операцій НБУ, можна зробити висновок, що поточний стан ліквідності банківської системи України перебуває на високому рівні. Але ситуація в країні нестабільна, тому дуже складно прогнозувати стан ліквідності навіть на наступний квартал. Для того щоб уникнути проблеми погіршення ліквідності банківської системи України, треба дотримуватись таких рекомендацій щодо управління активами і пасивами:

- проведення більш обережного розширення обсягів активних операцій;
- розширення пасивних операцій за рахунок залучених коштів;
- поступове зниження обсягів позичкових операцій на міжбанківському ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міщенко В. В. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу / В. В. Міщенко, А. В. Сомик // Вісник НБУ. — 2008. — № 11. — С. 6—9.
2. Міщенко В. В. Ліквідність банківської системи України: сучасний стан, чинники та напрями підвищення ефективності регулювання / В. В. Міщенко, А. В. Сомик // Вісник НБУ. — 2009. — № 1. — С. 34—41.

3. Сомик А. В. Ліквідність банківської системи: зарубіжний досвід управління / А. В. Сомик, С. О. Шульга // Вісник НБУ. — 2008. — № 12. — С. 6—11.
4. Аналіз банківської діяльності : підруч. / [А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. / за ред. А. М. Герасимовича]. — К. : КНЕУ, 2004. — 599 с.
5. Хіміч Н. О. Управління ліквідністю комерційних банків України в умовах нестабільності фінансових ринків / Н. О. Хіміч // Регіональна економіка. — 2008. — № 3. — С. 76—83.
6. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
7. Чершнев Ю. Особливості циклічного характеру ліквідності банківської системи / Ю. Чершнев, Т. Вербняк // Вісник НБУ. — 2013. — № 5. — С. 56—60.

REFERENCES

1. Mishchenko, V.V. and Somyk, A.V. (2008), “The liquidity of the banking system: economic nature, structure and methodological approach to the analysis”, *Visnyk NBU*, vol. 11, pp. 6-9.
2. Mishchenko, V.V. and Somyk, A.V. (2009), “The liquidity of the banking system of Ukraine: current status, factors and ways to increase the effectiveness of regulation”, *Visnyk NBU*, vol. 1, pp. 34-41.
3. Somyk, A.V. and Shulga, S.O. (2008), “The liquidity of the banking system: international experience management”, *Visnyk NBU*, vol. 12, pp. 6-11.
4. Herasimovich, A.M., Alekseenko, M.D. and Parasiy-Verhunenko, I. M. (2004), *Analiz bankivskoi diyalnosti : pidruchnik* [Analysis of bank activity: textbook], Release by Herasimovich, A.M., KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Khimich, N.O. (2008), “The liquidity management of commercial banks in Ukraine in terms of instability of financial markets”, *Rehionalna ekonomika*, vol. 3, pp. 76-83.
6. Official website of the National Bank of Ukraine, available at: www.bank.gov.ua (access October 15, 2014).
7. Chersshnev, Yu. and Verbnyk, T. (2013), “Features of cyclic character the banking system liquidity”, *Visnyk NBU*, vol. 5, pp. 56-60.

УДК 339.187.44:368(447)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМ ПОРТФЕЛЕМ

Кисільова І.Ю., к.ф.-м.н., доцент, *Нагорний Ю.І., к.ф.-м.н., доцент

*Запорізький національний університет
Україна, 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

**Запорізький національний технічний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64*

inna261973@rambler.ru

У статті досліджено методологічні проблеми формування оптимального страхового портфеля, а також проблеми управління страховим портфелем. Проаналізовано основні функції та принципи формування збалансованого страхового портфеля; також проаналізовано основні етапи формування оптимального страхового портфеля. Визначено фактори (андерайтинг, тарифна політика, ефективне перестраховування тощо), які сприяють формуванню збалансованого страхового портфеля. Проаналізовано структуру портфеля особистого страхування страхової компанії «ТАС»; визначено прибутковість та ризиковість програм. Показано, що найприбутковішою з найнижчим ступенем ризику є програма «ТАС-Капітал», а найвищий ступінь ризику належить програмі «ТАС-Лайф». Загалом компанія має високу прибутковість та досить низьку ризиковість, що забезпечено однорідністю портфеля та специфікою галузі особистого довгострокового страхування. Враховуючи однорідність портфеля страхової компанії «ТАС», доцільним буде застосування пасивного управління, яке передбачає створення добре диверсифікованого страхового